

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

léto lze jistě strávit různými způsoby, i v našich končinách se ale pomalu rozmáhají prázdniny prosté akademické zahálky. Kdo má chuť, může si vybrat letní školu dle svých zájmů a preferencí; prestižní evropské univerzity se s nabídkou zajímavých letních kurzů jen předhánějí. Irské Galway sice možná nepatří mezi ty nejnámější destinace, ale studium lidských práv se tam s přispěním The Irish Centre for Human Rights provozuje na vysoké úrovni. Jan Lhotský píše o svých zážitcích z tamní letní školy věnované fungování Mezinárodního trestního soudu. Vedle ikony žánru Williama Schabase tam narazil i na profesora, který si na přednáškách vypořádával hrou na kytaru.

V letním čase nás zaujal americký nápad pojmenovat náměstí ve Washingtonu, kde sídlí čínská ambasáda, na *Liu Xiaobo Plaza*, podle čínského disidenta a laureáta Nobelovy ceny míru z roku 2010, který si momentálně odpykává v Číně trest odnětí svobody.

Dále měla napilno zejména evropská sekce, jelikož soudy ve Štrasburku a Lucemburku se před srpnovou pauzou činily. Evropský soud pro lidská práva řešil velmi citlivé případy francouzského zákazu zahalování obličejů na veřejných prostranstvích a tajných věznic CIA v Polsku. Své chvíle „slávy“ si v evropské lidskoprávní soudní metropoli na břehu Rýna prožila i Česká republika, která se dočkala z kontinentální úrovně posouzení jednoho z prehistorických případů – deregulace nájemného. Záplavu nových případů z Lucemburku od Soudního dvora EU sumarizuje Helena Bončková. Česká sekce vedle výše zmíněné štrasburské etudy upozorňuje i na případ slev na dani pro pracující důchodce, kde si všimá zejména provedení diskriminačního testu, jež nepovažuje právě za nejzdařilejší.

Krásné zakončení léta přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Hubert Smekal.

Obsah

Letní škola v Galway o fungování Mezinárodního trestního soudu

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 5

Mimořádný senát soudů v Kambodži odsoudil vůdce Rudých Khmerů na doživotí

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 7

Zákaz zahalování obličeje ve Štrasburku prošel

V Polsku tajně věznili a mučili podezřelé z terorismu

Lidskoprávně z Lucemburku

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 14

Vzkaz ze Ženevy: korporace k dodržování lidských práv donutíme

Taktika „naming and shaming“ v praxi

4) Česká republika a lidská práva | 17

Česká republika ve Štrasburku utrhla očekávanou porážku

Žonglování Ústavního soudu s diskriminačními testy

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlineů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Letní škola v Galway o fungování Mezinárodního trestního soudu

Zahájení léta týdnem studia mezinárodního trestního práva na západním pobřeží Irska

Jan Lhotský

Na začátku jara každého roku bývá nejvyšší čas zvážit účast na některé letní škole v zahraničí. Přestože je na rozhodování ohledně příštího léta zatím ještě brzy, rád bych pro příznivce mezinárodního trestního práva vyzdvihнул letní školu zaměřenou na fungování Mezinárodního trestního soudu (MTS), která již tradičně probíhá v menším historickém městě Galway na západním pobřeží Irska. Vzhledem k tomu, že jsem se této vzdělávací akce v červnu 2014 zúčastnil, rád se podělím se čtenáři Bulletinu o některé zkušenosti a postřehy. Letní škola je organizována Irským centrem pro lidská práva (*Irish Centre for Human Rights*), které patří pod Irskou národní univerzitu (*National University of Ireland*), v jejíchž prostorách výuka probíhá. Letní škola trvá pět dní a sestává z intenzivních přednášek vedených předními světovými odborníky na mezinárodní trestní právo. Stejně tak účastníci tohoto vzdělávacího kurzu pocházejí doslova ze všech koutů světa.

Experti z řad akademiků i zaměstnanců MTS

První den nás přivítal prof. Michael O'Flaherty, vedoucí Irského centra pro lidská práva a člen Výboru OSN pro lidská práva, který se významně zasadil o reformu tzv. smluvních výborů. První příspěvky pak přednesl prof. William Schabas, kterého vzhledem k jeho významu v uvedeném oboru ani není nutné představovat. Po úvodní přednášce týkající se obecně vývoje mezinárodního trestního práva podal prof. Schabas velmi fundovaný náhled do věcné jurisdikce soudu v podobě genocidy a zločinů proti lidskosti.

Následoval příspěvek dr. Roda Rastana z MTS, jenž se věnoval podmínkám, za kterých může žalobce zahájit vyšetřování určité situace. Tyto podmínky tvoří otázky jurisdikce, přípustnosti (komplementarita a závažnost) a zájmy spravedlnosti. Právě v této souvislosti jsem se dotázal, zda žalobce posuzuje závažnost (*gravity*) spíše podle kvantitativních měřítek, jako je počet obětí, nebo podle měřítek kvalitativních, jako je například dopad na společnost. Dr. Rastan uvedl, že si dovede docela dobře představit situaci, že by se MTS v budoucnu zabýval určitou situací, v rámci níž nebyl počet obětí příliš vysoký, pokud bude kvalitativní měřítko významné.

Závěrem prvního dne byli všichni účastníci pozváni na výstavu černobílých fotografií „*War from Victim's Perspective*“ organizované švýcarským velvyslanectvím.

Prof. William Schabas. Foto: Jan Lhotský.

V úterý byly na pořadu dne přednášky týkající se individuální trestní odpovědnosti a odpovědnosti velitelů či jiných nadřízených. Další tematický blok se věnoval vysvětlení problematického postoje USA vůči MTS. Ředitel letní školy prof. Ray Murphy poté navázal na prof. Schabase a podrobně vysvětlil také oblast věcné jurisdikce MTS týkající se válečných zločinů. Rovněž zdůraznil, že úroveň ochrany je v rámci vnitřního ozbrojeného konfliktu podstatně nižší nežli v rámci mezinárodního ozbrojeného konfliktu, přestože uvedená povaha konfliktu je z pohledu obětí zcela irelevantní.

Kromě přednášek se počítá i s volným časem

Letní škola probíhá tak, že třetí den žádné přednášky nejsou a pro všechny studenty je zorganizován celodenní výlet na nedaleké Aranské ostrovy. Zde se nachází zbytky přibližně dva tisíce let staré pevnosti ležící nad strmým útesem. Část účastníků využila připraveného autobusu, většina si však na místě půjčila jízdní kola a prozkoumala ostrov ve skupinkách po vlastní ose.

Ve čtvrtek nastala lehká komplikace, když dr. Mohamed El-Zeidy, který pracuje pro MTS, nedorazil na svou přednášku. Dr. El-Zeidy má egyptské občanství a nedostal včas vízum do Irska, které není součástí schengenského prostoru. Svůj příspěvek týkající se principu komplementarity tedy nakonec přednesl z Haagu přes Skype, čímž byl problém vyřešen.

Následovala přednáška Donalda Ferencze, jehož otec Ben Ferencz byl jedním z žalobců v Norimberku a během svého následujícího profesního působení vytrvale prosazoval ustavení Mezinárodního trestního soudu.

Nekonformní řečník Donald Ferencz vysvětlil vývoj zločinu agrese v mezinárodním právu a poté charakterizoval tzv. kampalské dodatky, které by měly v budoucnu rozšířit jurisdikci MTS právě o zločin agrese. V závěru svého vystoupení pak k překvapení všech účastníků vzal kytaru a zazpíval působivou píseň o válce a míru.

Poté se Dr. Fabricio Guariglia z úřadu žalobkyně MTS ve svém příspěvku věnoval postupu a taktice žalobkyně, která se zaměřuje pouze na vysoce postavené pachatele. S ohledem na kapacitu soudu se tedy předpokládá, že takzvané malé ryby mají být souzeny na národní úrovni. Dr. Guariglia vysvětlil, že se úřad žalobkyně hodlá v budoucnu více zaměřit na oblast páčání sexuálního násilí a také reagoval na častou kritiku týkající se velmi pomalého průběhu řízení. Důvodem jsou podle jeho vyjádření z podstatné části složité překlady z řady lokálních afrických jazyků, ale také mnohdy komplikovaná spolupráce se svědky a oběťmi či problémy s uplácením svědků za účelem nespokojené spolupráce s MTS. Kromě toho však také sebekriticky přiznal, že řadu věcí mohl úřad žalobkyně pravděpodobně učinit lépe.

V pátek vysvětlil Dr. Kwadwo Appiagyei Atua z Ghanaské univerzity rezervovaný přístup mnoha afrických zemí vůči MTS a rovněž plán Africké unie na vytvoření kontinentálního „supersoudu“, který by se v rámci jedné ze tří komor zabýval také trestáním zločinů podle mezinárodního práva (rovněž viz Bulletin 9/2013). Dr. Atua však velmi upřímně vyjádřil silnou skepsi, že tento soud v budoucnu spatří světlo světa.

Poslední odpoledne se konal moot court v místní soudní budově, na kterém někteří účastníci letní školy participovali. Celý program byl následně uzavřen společnou večeří.

Přínos letní školy o MTS

Co se týče několika praktických informací, konferenční poplatky ve výši 450 EUR zahrnuje obědy, závěrečnou večeří a celodenní výlet. Další stravo-

vání si účastníci hradí sami, stejně jako ubytování. Pro tento účel je možné využít nabídky školy a ubytovat se v univerzitním kampusu.

Letní školu v Galway hodnotím jako velmi užitečnou vzdělávací akci. V první řadě je třeba vyzdvihnout vysokou kvalitu a zkušenosti vyučujících, se kterými je možné probrat určité věci rovněž neformálně. Takto jsem například s dr. Rodem Rastanem diskutoval události na Srí Lance v roce 2009, vůči nimž MTS bohužel nemá jurisdikci. Dr. Rastan mi řekl, že úřad žalobce ví minimálně o jednom z údajných pachatelů, který má kromě srílanského občanství také občanství australské. A protože Austrálie je smluvní stranou Římského statutu, bylo by možné jej obvinít a tím vlastně události na Srí Lance vyšetřovat. Avšak vzhledem k tomu, že nepatřil k hlavním organizátorům, žalobkyně tak velmi pravděpodobně neučiní.

Je ovšem také třeba říci, že se jedná o vskutku jedinečnou příležitost setkat se s lidmi z různých zemí, kteří se mezinárodnímu trestnímu právu věnují. Jedním z nich byl například Abulkher z Golanských výšin. Syřan, který má ve svém izraelském pase v kolonce občanství uvedeno „*undefined*“, avšak v rámci právní praxe ve své domovině se snaží šířit osvětu ohledně existence lidských práv a nutnosti jejich ochrany.

Troufám si tedy říci, že v rámci oněch pěti intenzivních dní nabízí letní škola o fungování Mezinárodního trestního soudu v irském Galway významný přínos. A to nejen v oblasti vzdělání, ale také v podobě úctyhodných a milých přátel, a vůbec příjemně stráveného času.

Galway. Foto: Jan Lhotský.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Mimořádný senát soudů v Kambodži odsoudil vůdce Rudých Khmerů na doživotí

Kateřina Studecká

Kambodžské „období teroru“ přineslo až tři miliony obětí

Dne 7. srpna 2014 vydal Mimořádný senát soudů v Kambodži (dále jen „ECCC“ nebo „senát“) dlouho očekávaný rozsudek, který odsoudil k doživotnímu odnětí svobody dva vůdce organizace Rudých Khmerů. Ta stála za totalitním režimem v 70. letech v Kambodži, často spojovaným s přívlastky jako „období teroru“. Rudí Khmerové vznikli v roce 1968 jako odnož Vietnamské lidové armády a vládli v Kambodži (jež v té době nesla název Demokratická Kampučia) v letech 1975 až 1979. Během této doby nastolili Rudí Khmerové totalitní režim, na základě jehož ideologie byla přijata např. zemědělská reforma a proběhly pokusy o úplnou soběstačnost včetně zásob léčiv a zdravotnického materiálu, což vedlo k rozsáhlému hladomoru a úmrtím tisíců osob na běžně léčitelné nemoci. V souvislosti s vládou Khmerů se však nejvíce hovoří o vraždách a věznění statisíců obyvatel, kteří byli režimu z nějakého důvodu nepohodlní. Jednalo se o příslušníky ozbrojených sil Khmerské republiky [1], inteligenci, menšiny (Vietnamce, Číňany aj.) i o příslušníky samotných Rudých Khmerů, kteří byli označeni za zrádce. Nechvalně proslulým místem se stala věznice označovaná jako S-21, kde bylo zadržováno přibližně 14 tisíc osob. Přežilo pouze 12 vězněných. Celkově se odhaduje, že během kambodžské genocidy [2] zemřely 1,7 až 3 miliony osob [3].

Kambodža se vyrovnávala se svojí minulostí poměrně dlouhou dobu. Až do roku 1989 byla pod nadvládou Vietnamu a uvádí se, že v 80. letech dokonce podporovaly západní velmoci (USA a Velká Británie) příslušníky Rudých Khmerů v exilu, kteří se zapřísáhli proti Vietnamu a komunismu. OSN se poprvé začala dovolávat soudního procesu proti Rudým Khmerům v roce 1994. Kambodža se nejprve proti vytvoření zvláštního mezinárodního tribunálu pod záštitou OSN ohradila, ale v roce 1997 nakonec požádala OSN o pomoc se zamýšlenými procesy. V roce 2001 přijal kambodžský král Norodom Sihanouk zákon, kterým byly založeny Mimořádné senáty soudů v Kambodži jako smíšený trestní tribunál [4].

Tribunál se setkal ve své činnosti s mnoha překážkami – přes finanční potíže (činnost ECCC je vázána

na dobrovolné příspěvky a v roce 2012 senátům téměř došly prostředky v souvislosti s japonskou tsunami [5] a hospodářskou krizí) až po širokou kritiku veřejnosti týkající se neefektivnosti ECCC. Do srpna tohoto roku totiž senáty od svého vzniku obžalovaly podezřelé pouze v pěti případech, z toho jen jednu osobu zatím odsoudily [6]. Činnost ECCC přitom přišla dosud na cca 200 milionů USD.

Označení vchodu pro návštěvníky u ECCC. Foto: Martin Hyšba.

Odsouzení se dopustili spáchání zločinů proti lidskosti

V srpnu 2014 však tribunál vydal další rozhodnutí, a to v případě č. 002 vedeném proti Nuonu Cheaovi a Khieu Samphanovi, kteří byli odsouzeni na doživotí za zločiny proti lidskosti. Nuon Chea byl náměstek předsedy Komunistické strany Kampučie a nejbližší spolupracovník Pol Pota, tehdejšího premiéra a vůdce Rudých Khmerů [7]. Nuon Chea premiéra mezi lety 1976-1977 zastupoval a tito dva měli nejvyšší rozhodovací pravomoc ve státě. Khieu Samphan se stal členem strany v roce 1976 a ve stejném roce byl jmenován předsedou Státního presidia. Projednávací senát (Trial Chamber) v řízení dovodil, že oba tito muži se účastnili společného zločineckého plánu k dosažení společného cíle, kterým byla implementace socialistické revoluce „jakýmikoliv dostupnými prostředky“. Těmito prostředky bylo podle senátu mj. nucené vystěhovávání osob za násilných podmínek a popravy vojáků Khmerské republiky. Tím se dopustili formou účastenství na společném zločineckém plánu trestných činů vraždy, politické persekuce a dalších nehumánních činů, jež tvoří skutkové podstaty zločinů proti lidskosti. Nuon Chea byl navíc shledán vinným z nařízení spáchání těchto zločinů. Senát také zohlednil, že činy obžalovaných bylo poškozeno mnoho dalších osob (fyzická újma, ekonomická ztráta, psychické trauma atd.) a rozhodl o zavedení 11 nápravných projektů,

mezi které patří např. zavedení Dne národní paměti, vybudování památníku v Phnompenhu, zřízení svépomocných skupin a výchovných projektů. Během 222 dní trvání soudního procesu bylo vyslechnuto 92 osob a zúčastnilo se ho 103 724 návštěvníků [8].

Fronta zájemců o účast na ústním jednání ECCC. Foto: Martin Hyťha.

Otázka, zda v Kambodži došlo i ke spáchání genocidy, se možná dočká rozuzlení

Za zmínku také stojí, že oba odsouzení stanou před ECCC od září 2014 znovu, tentokrát pro obžalování z genocidy. Celý proces byl takto rozdělen do několika částí z obavy, že obžalovaní se nedožijí vnesení rozsudku. I když totiž rozsudky přišly se zpožděním několika desítek let a podle názoru některých poškozených jsou nedostačující (v tom smyslu, že za činy, které odsouzení spáchali, nestačí pouze strávit zbytek života ve vězení), mají především symbolickou hodnotu. Mohou přinést úlevu a pocit zadostiučinění přeživším obětem, tisícům pozůstalých a především celému národu. Bude více než zajímavé sledovat, jakým způsobem se ECCC k projednání obžaloby ze zločinu genocidy postaví. Nezbývá než doufat, že se podaří vyhrát závod s časem a ve věci možného spáchání genocidy vynést rozhodnutí dříve, než na lavici obžalovaných již nebude mít kdo usednout

Poznámky:

[1] Khmerská republika byla státním útvarem na území dnešní Kambodže v letech 1970 až 1975.

[2] Blíže k otázce, zda lze události v Kambodži během vlády Rudých Khmerů označit z hlediska mezinárodního trestního práva za genocidu, viz např. Schabas, W.: *Cambodia: Was it Really Genocide?* In: *Human Rights Quarterly*, Vol. 23, No. 2, May 2001, pp. 470-477.

[3] Necelé 2 miliony obětí uvádějí oficiální statistiky, neoficiální studie uvádějí až přes 3 miliony osob.

[4] Jako smíšené trestní tribunály označujeme soudy, které jsou součástí vnitrostátního soudního systému, ale vykazují určité mezinárodní prvky (např. do věcné působnosti soudu spadají zločiny podle mezinárodního práva, zasedají v něm i zahraniční soudci). Dalšími smíšenými tribunály jsou např. Zvláštní soud pro Sierra Leone či Zvláštní soudní panely na Východním Timoru.

[5] Japonské příspěvky tvoří až 50 % všech mezinárodních prostředků ECCC.

[6] První rozhodnutí ECCC padlo proti Kaingu Gueku Eavovi, původně středoškolskému učiteli, který se v době vlády Rudých Khmerů stal ředitelem věznice S-21. Původně byl odsouzen na 35 let, avšak odvolací senát trest zvýšil na doživotí.

[7] Pol Pot zemřel v roce 1998, tedy dříve než za své činy stihl stanout před soudem.

[8] S pohledem jednoho z českých návštěvníků - Martina Hyťhy z brněnského NESEHNUTÍ, jenž se zúčastnil ústního jednání v případě 002, se můžete seznámit v článku Hyťha, M.: *Zvláštní senáty soudů v Kambodži: vlak, který vykolejil*. In: PŘES: Čtvrtletník o migraci a lidských právech, ročník IX, č. 28, podzim 2012, (http://spolecnekrozmanitosti.cz/files/2012/10/cislo_28_kracena_final.pdf).

Zdroje:

Khmer Rouge History, Cambodia Tribunal Monitor, (<http://www.cambodiatribunal.org/history/cambodian-history/khmer-rouge-history/>).

Maya Wolfe-Robinson, *Cambodia court hearing Khmer Rouge trials close to bankruptcy*, 4. prosince 2012, (<http://www.theguardian.com/law/2012/dec/04/cambodia-khmer-rouge-court-bankruptcy>).

Nuon Chea and Khieu Samphan Sentenced to Life Imprisonment for Crimes against Humanity, Extraordinary Chambers in the Court of Cambodia, 7. srpna 2014, (<http://www.eccc.gov.kh/en/articles/nuon-chea-and-khieu-samphan-sentenced-life-imprisonment-crimes-against-humanity>).

Budova ECCC v Kambodži. Foto: Martin Hyťha.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Zákaz zahalování obličeje ve Štrasburku prošel

Případ S.A.S. proti Francii

Hubert Smekal

Evropský soud pro lidská práva (dále jen Soud či ESLP) si na první červencový den připravil opravdovou lahůdku. Velký senát řešil v případě *S.A.S. proti Francii* [1] velmi citlivou společenskou otázku, a sice zda se nepřičí Evropské úmluvě o lidských právech právní norma zakazující zahalování obličeje na veřejnosti. Ačkoliv zákaz působí na první pohled plošně, v realitě míří pouze proti muslimským ženám s jejich burkami či nikáby. Právě jedna mladá Francouzka se postavila proti zákonu, který ve veřejných prostorách zakazuje zahalovat tvář, přičemž nerespektování zákazu může vést k pokutě a/nebo povinné návštěvě kurzu občanské výchovy. Stěžovatelka se označuje za oddanou muslimku, kterou k nošení nikábu nikdo nenutí. Činí tak čistě ze svého vlastního přesvědčení a navíc se nezahaluje vždy, ale pouze když uzná za vhodné.

Téma zákazu zahalování představovalo ve Francii obrovské politikum už na vnitrostátní úrovni. V souvislosti s přijetím zákonné úpravy se k návrhu vyjadřovaly mnohé instituce a například i Ústavní rada jej shledala (s výjimkou jedné dílčí otázky) za konformní s ústavou. Rovněž ESLP přistoupil k problematice

zodpovědně a v rozsudku provádí pečlivou rešerši názorů mezinárodních těles a národních úprav i judikatury. Navíc při veřejném slyšení zazněla vyjádření řady nevládních organizací. Štrasburský soud nejprve odmítl francouzské námitky, že stěžovatelka není obětí a nevyčerpala veškeré domácí prostředky ochrany, jelikož vůbec nebyla pokutována ani nevedla žádné soudní řízení. ESLP však naznal, že stěžovatelka obětí je, neboť zákon ji staví před dilema – buď zradit své náboženské přesvědčení, nebo porušit zákon.

Soud se zaměřil na otázku porušení práva na soukromí (čl. 8 Úmluvy) a svobody projevovat náboženské vyznání (čl. 9). Francie zjevně svou úpravou oblékání do těchto práv zasáhla, na ESLP ležel úkol posoudit, zda ospravedlnitelně. Sedmnáctičlenný velký senát (včetně soudce za ČR Aleše Pejchala) nejprve rychle odmítl, že by se jednalo o opatření směřující k ochraně veřejné bezpečnosti, jak tvrdila Francie. Nad druhým ospravedlňujícím důvodem, který uváděla francouzská vláda – „respekt pro minimální soubor hodnot otevřené a demokratické společnosti“, se již soudcové zapotili víc. Daný důvod podřadili pod kategorii „ochrana práv a svobod jiných“ a zamítli, že by se v případě zákazu zahalování obličeje mohlo jednat o opatření směřující k zajištění rovnosti mezi pohlavími či respektu k lidské důstojnosti. Soud dal navíc opět najevo svůj odpor vůči obecným zákazům. Soudcové se celkově k závěru, dávajícímu zákazu zahalování dobrozdání, propracovávali ztuhla a zjevně o jeho správnosti nejsou zcela přesvědčeni.

Ženy v burkách, autor: USAID, Wikipedia.

Francouzské vládě se ale přeci jen podařilo nalézt argumenty, na něž ve Štrasburku slyšeli. Konkrétně lze zákaz zahalování ospravedlnit poukazem na „respektování minimálních požadavků pro život ve společnosti“, neboli na francouzský koncept „žít pospolu“ (*vivre ensemble*), pro který je důležitá role obličeje v sociální interakci. Tradičně největší problémy činilo posouzení, zda se jedná o opatření nezbytné v demokratické společnosti. Štrasburští soudcové zde projeví zdrženlivost a konstatovali, že jde o otázku, k jejímuž zodpovězení jsou nejlépe povolány demokraticky legitimované vnitrostátní instituce s jejich znalostí kontextu. Praxe se v jednotlivých zemích Rady Evropy dost rozchází, proto ESLP státům při řešení takových otázek ponechal jistý prostor k uvážení.

Soud rozsudku k podepření svého závěru používá v odstavci 151 poněkud alibistického argumentu, že zákaz zahalování není založen výslovně na náboženských konotacích. V praxi se ovšem týká jen muslimských žen; či alespoň nebyly doposud hlášené případy, kdy by dostal pokutu třeba člověk jdoucí na maškarní bál v masce Batmana. Zajímavou argumentační piruetu Soud předvádí i v odstavci 153, když konstatuje, že zákaz zahalování obličeje omezuje pluralismus, aby následně přiznal, že zákaz zahalování chrání interakci mezi jednotlivci, která je základem pro pluralismus a toleranci. Soud tedy zřejmě připouští, že lze dosáhnout pluralismu jeho omezením... Za stoprocentně přesvědčivou nepovažují ani argumentaci nízkými sankcemi (odst. 152), jimiž Soud zřejmě naznačuje, že pokud to se svým náboženským cítěním myslíte vážně, tak přece občas tu pokutu max. 150 EUR a kurz občanské výchovy zvládnete.

Soud tedy poměrem patnáct ku dvěma neshledal porušení článků 8 a 9 Úmluvy ze strany Francie a jednomyslně neshledal porušení článku 14 (zákaz diskriminace) ve spojení s články 8 a 9 Úmluvy. Soudkyně Nußberger a Jäderblom k rozsudku připojily své společné částečné disentující stanovisko. První komentáře na populárně-odborných stránkách se přikláněly spíše na jejich stranu a shodně poukazyvaly na vágnost konceptu „žít pospolu“.[2] Výrazně kriticky se pak na rozsudek dívá vlivná nevládní organizace Human Rights Watch.[3]

Ze středoevropského závětrí lze konstatovat, že se jedná o další úder ideologii multikulturalismu – většina (dominantní kultura) stále může nestandardním elementům diktovat, jak se mají oblékat a projevovat své náboženské cítění.

Poznámky:

[1] Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *S.A.S. proti Francii* ze dne 1. července 2014, stížnost č. 43835/11.

[2] Kalantrý, Sital. „Does a ban on wearing the full veil promote women's equality? An Analysis of the European Court of Human Rights Decision“. *INTLAWGRRLS*, 9. července 2014, <http://ilg2.org/2014/07/09/does-a-ban-on-wearing-the-full-veil-promote-womens-equality-an-analysis-of-the-european-court-of-human-rights-decision/>; Kouroutakis, Antonios. „A Comment on the European Court of Human Rights Judgment in *S.A.S. v. France*“. *Int'l J. Const. L. Blog*, 11. července 2014, <http://www.iconnectblog.com/2014/07/a-comment-on-sas-v-france>; Tourkochoriti, Ioanna. „The Burka Ban before the European Court of Human Rights: A Comment on *S.A.S. v. France*“. *Int'l J. Const. L. Blog*, 9. července 2014, <http://www.iconnectblog.com/2014/07/the-burka-ban-before-the-european-court-of-human-rights-a-comment-on-s-a-s-v-france>.

[3] Human Rights Watch. „France: Face-Veil Ruling Undermines Rights. European Court Upholds Discriminatory Ban“. 3. července 2014, <http://www.hrw.org/news/2014/07/02/france-face-veil-ruling-undermines-rights>.

Niké, autor: Steve Evans, Wikipedia

V Polsku tajně věznili a mučili podezřelé z terorismu

ESLP: Al Nashiri proti Polsku

Martina Grochová

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) rozhodoval v červenci hned dva případy týkající se tajného mučení vězňů podezřelých z terorismu. Stěžovatelé Abd al-Rahim al-Nashiri [1] a Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn [2] byli zadrženi kvůli podezření z účasti na teroristických činech. Ve svých stížnostech k ESLP tvrdili, že byli drženi v tajném vězení v Polsku, kde trpěli psychické a fyzické násilí v rozporu s článkem 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“).

ESLP dospěl k závěru, že Polsko uzavřelo dohodu s USA o vytvoření tajného vězení na jeho území. Mezi lety 2002 a 2005 podle všeho docházelo v tomto vězení k mučení. V rozsudku jsou obširně popisovány techniky, které dozorcí používali a které naplňují znaky fyzického a psychického mučení. Patřila mezi ně spánková deprivace, omezení příjmu potravy, vystavení dlouhodobé hlasité hudbě, izolace, ale také bití, psychologický nátlak, waterboarding či polévání vodou a další techniky způsobující psychické a fyzické nepohodlí nebo bolest a ponížení vězňů.

ESLP vzal za prokázané, že Polsko vědělo o praktických, které se ve vězení odehrávaly a které nepochybně spadají pod pojem mučení a nelidské a ponižující

zacházení. Polsko svým jednáním vytvořilo podmínky a usnadnilo, aby došlo k mučení vězňů, aniž by se takovými praktikám snažilo zabránit. Bezesporu tak byl porušen článek 3 Úmluvy.

Zároveň došlo také k porušení článku 5 Úmluvy (právo na svobodu a osobní bezpečnost), který pro zbavení svobody ve stanovených případech stanoví přísné podmínky. Polsko porušilo tento článek Úmluvy, neboť bylo srozuměno s tím, že vězni byli umístěni do zařízení právě za účelem zbavení záruk spravedlnosti požadovaných v případě odnětí svobody nejen americkou ústavou, ale i mezinárodním právem, mimo jiné také Úmluvou nevyjímaje. Proti takovému jednání nejenže nezakročilo, ale vytvořilo pro něj na svém území podmínky.

V neposlední řadě došlo také k porušení článku 8 Úmluvy, který zaručuje právo na respektování rodinného a soukromého života, neboť vězňům nebyl umožněn kontakt s kýmkoliv zvenčí, jejich rodinu nevyjímaje. A vzhledem k postoji, které Polsko k celé situaci zaujalo, shledal ESLP také porušení článku 13 Úmluvy (právo na účinný právní prostředek nápravy), článku 6 Úmluvy (práva na spravedlivé řízení) a článku 2 a 3 Úmluvy ve spojení s článkem 1 Protokolu číslo 6 (zrušení trestu smrti).

Názor společnosti na prolomení zákazu mučení v případě nejméně závažnějších zločinů – jako například terorismus – ohrožujících značný počet osob je nejednotný. Úmluva však hovoří jasně, článek 3 stanoví absolutní zákaz mučení. Úmluva nepřipouští ani taxativně vyjmenované výjimky, jako je tomu v případě práva na život, ani obecnou možnost omezení v případě, že je to nezbytné v demokratické společnosti jako u některých dalších Úmluvou chráněných práv. Je proto třeba zdůraznit závažnost rozsáhlého a dlouhodobého porušování absolutního zákazu mučení ze strany Polska.

Poznámky:

[1] *Al Nashiri proti Polsku*, rozsudek ESLP ze dne 24. července 2014, stížnost č. 28761/11.

[2] *Husayn (Abu Zubaydah) proti Polsku*, rozsudek ESLP ze dne 24. července 2014, stíž-

Ilustraci foto: waterboarding, autor: Karl Gunnarsson, Flickr

nost č. 7511/13.

Lidskoprávně z Lucemburku

Helena Bončková

Po delší době opět přinášíme aktuální přehled lidskoprávní judikatury Soudního dvora Evropské unie. Výkladem a aplikací Listiny základních práv EU (dále jen „Listina“) se Soudní dvůr (SD) v měsících červnu a červenci zabýval hned v několika rozhodnutích. Škála skutkových zápletek je proto pestrá; jedná se o případy z oblasti trestního práva, ochrany osobních údajů, mimosmluvní odpovědnosti za škodu, celního práva, ochrany zaměstnanců nebo azylu.

Zákaz dvojího trestání

Zásadou *ne bis in idem*, tj. právem nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán za stejný trestný čin, se Soudní dvůr zabýval ve věci **C-398/12 M**[1]. Spor v původním řízení se týkal italského občana s bydlištěm v Belgii, který byl po sérii trestních oznámení podaných jeho snachou vyšetřován z několika činů sexuálního násilí, jichž se měl dopustit vůči své nezletilé vnučce, a to za spoluúčasti svého syna, otce nezletilé. Po ukončení vyšetřování belgický soud prvního stupně, aniž by nařizoval hlavní líčení, vydal usnesení o zastavení trestního stíhání pro nedostatek důkazů. Toto rozhodnutí následně potvrdily i instančně nadřazené soudy. Současně s vyšetřováním probíhajícím na belgickém území bylo na základě trestního oznámení podaného matkou nezletilé v Itálii zahájeno proti panu M trestní řízení před italským sou-

dem, a to na základě týchž skutků jako v Belgii. Soudní dvůr tak stál před otázkou, zda podle čl. 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody (ÚPSD), jenž stejně jako čl. 50 Listiny zakotvuje zákaz dvojího trestu, belgické usnesení o zastavení trestního stíhání vydané bez nařízení hlavního líčení představuje překážku nového stíhání pro tentýž skutek v jiném smluvním státě.

SD předně uvedl, že pro určení, zda předmětné usnesení o zastavení trestního stíhání představuje „rozhodnutí pravomocně odsuzující osobu“ ve smyslu čl. 54 ÚPSD, je nutno se ujistit, že toto rozhodnutí bylo vydáno po posouzení věci samé. S odkazem na svou předcházející judikaturu pak Soudní dvůr uvedl, že usnesení o zastavení trestního stíhání musí být považováno za rozhodnutí vycházející z posouzení ve věci samé, pokud obsahuje konečné rozhodnutí o nedostatečnosti předložených důkazů a vylučuje veškeré možnosti obnovy řízení na základě téhož souboru indicií. SD tak dospěl k závěru, že s ohledem na rozsudek belgického Nejvyššího soudu (*Cour de cassation*), který v projednávané věci potvrdil předchozí rozhodnutí soudů nižších stupňů o zastavení trestního stíhání, předmětné usnesení belgického soudu prvního stupně zakládá překážku věci pravomocně rozsouzené ve smyslu čl. 54 ÚPSD. S odkazem na vysvětlení k čl. 50 Listiny a na čl. 4 odst. 7 Protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o lidských právech pak Soudní dvůr zdůraznil, že pravomocný charakter dotčeného trestního rozhodnutí musí být posouzen na základě práva členského státu, který jej vydal. V projednávaném případě přitom nemůže být pravomocný charakter

dotčeného usnesení o zastavení trestního stíhání zpochybně ani možností obnovení vyšetřování z důvodu výskytu nových skutečností či důkazů, které umožňuje belgický trestní řád. Tato možnost totiž podle SD implikuje výjimečné zahájení nového řízení na základě odlišných důkazů, a nikoli pouhé pokračování již ukončeného řízení.

Ochrana osobních údajů

Ve spojených věcech **C-141/12 a C-372/12 YS a M, S**[2], jež se týkaly ochrany osobních údajů, měl Soudní dvůr příležitost zabývat se hned několika ustanoveními Listiny. Obě předběžné otázky byly podány nizozemskými soudy a mířily na praxi imigračních orgánů udělujících povolení k pobytu. Samotnému vydání rozhodnutí o udělení nebo neudělení povolení k pobytu v Nizozemsku předchází zpracování protokolu, v němž příslušný úředník uvede údaje o žadateli a předběžný právní rozbor, jenž slouží k internímu odůvodnění rozhodnutí. Až do roku 2009 ministerstvo pro imigraci a integraci žadatelům tyto protokoly, pokud o ně požádali, zpřístupňovalo. Ministerstvo však od této praxe upustilo, neboť značné množství těchto žádostí představovalo příliš velké pracovní zatížení a žadatelé právní rozbor, které jim byly poskytnuty, často vykládali nesprávně. Účastníky řízení ve shora označených věcech tak byli žadatelé, jejichž žádost o zpřístupnění protokolu byla zamítnuta.

Soudní dvůr se nejdříve zabýval otázkou, zda údaje o žadateli a právní rozbor, které jsou obsaženy v protokolu, lze zahrnout pod pojem „osobní údaje“ ve smyslu směrnice o ochraně osobních údajů.[3] Zatímco v případě údajů týkajících se žadatele lucemburský soud uvedl, že není pochyb o tom, že se jedná o osobní údaje ve smyslu směrnice, v případě právního rozboru dospěl k závěru, že právní rozbor sám o sobě takovým osobním údajem není.

Další část předběžných otázek mířila na skutečnost, zda lze z příslušné směrnice a čl. 8 odst. 2 Listiny, jenž stanoví právo na přístup ke shromážděným údajům, dovodit požadavek na určitý způsob poskytnutí údajů obsažených v protokolu. SD dospěl k závěru, že postačí, aby žadatel obdržel přehled těchto údajů v podobě, která mu umožní uplatnit práva priznaná směrnicí. Konečně třetí otázka, kterou se lucemburští soudci zaobírali, se týkala čl. 41 odst. 2 písm. b) Listiny, který zakotvuje právo na přístup ke spisu, a to při respektování oprávněných zájmů důvěrnosti rozhodování. Soudní dvůr uvedl, že ze znění citovaného článku jasně vyplývá, že toto ustanovení je určeno nikoliv členským státům, nýbrž výlučně orgánům, institucím a jiným subjektům Unie. SD proto uzavřel, že žadatel o povolení k pobytu se nemůže tohoto ustanovení dovolávat vůči vnitrostá-

Soudní dvůr EU, autor: Chris Price, Flickr

ním orgánům.

Odpovědnost za škodu

Prámem na řádnou správu podle čl. 41 Listiny se Soudní dvůr zabýval rovněž ve věci **C-531/12 P Commune de Millau, SEMEA v. Evropská komise**[4]. Spor vycházel ze smlouvy o dotaci uzavřené v roce 1990 mezi Evropským hospodářským společenstvím a společností SEMEA, v níž držela 50 % kapitálu francouzská obec Millau. Uvedená smlouva se týkala místní rozvojové akce spočívající v přípravných pracích a otevření Evropského centra místního podnikání v Millau. Komise v roce 2010 podala k Tribunálu žalobu, kterou se po společnosti SEMEA domáhala zaplacení žalované částky z titulu vrácení záruky a údajně utrpěné škody. Tribunál žalobě vyhověl a společnosti SEMEA a obci Millau uložil společně a nerozdílně zaplatit Komisi jistinu z titulu záruky, včetně úroků z prodlení, jakož i úroků vzniklých na základě kapitalizace úroků z prodlení ke stanoveným datům splatnosti[5]. V části na zaplacení náhrady škody návrh Komise zamítl. SEMEA a obec Millau proti tomuto rozhodnutí podaly opravný kasační prostředek k Soudnímu dvoru. Argumentovaly mj. tím, že v případě zaplacení úroků z prodlení, neexistuje příčinná souvislost mezi jednáním Komise a jimi tvrzenou škodou. Komise totiž v letech 1993 až 2005 nepodnikla nic k vrácení částek, jež považovala za dlužné.

SD nejdříve s odkazem na svou předchozí judikaturu uvedl, že vznik mimosmluvní odpovědnosti Unie a uplatnění práva na náhradu způsobené škody podle článku 340 SFEU závisí na splnění souhrnu podmínek

týkajících se protiprávnosti jednání vytykaného unijním orgánům, existence skutečné škody a existence příčinné souvislosti mezi tímto jednáním a vzniklou škodou. Soudní dvůr dále uvedl, že podle práva na řádnou správu ve smyslu čl. 41 Listiny jsou orgány Unie povinny vést řízení o navrácení dlužné částky s náležitou péčí a postupovat takovým způsobem, aby na sebe úkony v řízeních o navrácení navzájem navazovaly v přiměřených lhůtách. SD tak považoval za nesporné, že Komise poté, co dopisem v roce 1993 vyzvala k zaplacení sporné pohledávky, zůstala nečinnou po dobu více než dvánácti let a ozvala se až dopisem v roce 2005. Takováto nečinnost nemůže být odůvodněna ani složitostí sporu, ani jinou zvláštní okolností, která by mohla odůvodňovat zjištěné prodlevy. Nečinnost Komise přitom měla za důsledek, že uplatňované úroky z prodlení nyní výši sporné pohledávky převyšují. Soudní dvůr proto dospěl k závěru, že částku ohledně úroků z prodlení vzniklou během doby nečinnosti Komise lze přímo přičíst jednání tohoto orgánu. Napadený rozsudek Tribunálu proto v části týkající se zaplacení úroků z prodlení zrušil.

Právo na obhajobu a právo být vyslechnut

Spojené věci **C-129/13 a C-130/13 Kamino a Datema**[6] se týkaly práva na obhajobu a práva být vyslechnut zakončených v čl. 47 a 48 Listiny. Spory v původních řízeních se týkaly výše cla. Zatímco uvedené společnosti v celním prohlášení uvedly, že převážejí zboží typu „zahradní nebo podobné deštníky“, nizozemské celní orgány při kontrole shledaly, že se jedná o „stany a kempinkové výrobky“, na které se uplatní vyšší celní sazba. Daňový inspektor proto v roce 2005 za účelem výběru doplatku dlužného cla vydal celní výměry. Uvedené společnosti neměly možnost se před vydáním těchto celních výměrů k dané věci vyjádřit. Neuspěly však se svým odvoláním ve správním řízení, ani s pozdějšími žalobami před nizozemskými soudy, teprve Nejvyšší soud (*Hoge Raad*) se obrátil na SD s předběžnou otázkou týkající se uplatnění předmětných základních práv.

Soudní dvůr předně shledal, že jednotlivci se mohou u vnitrostátních soudů přímo dovolávat zásady dodržování práva na obhajobu ze strany správního orgánu a z ní plynoucího práva každé osoby být vyslechnut před přijetím všech rozhodnutí, které mohou nepříznivým způsobem zasáhnout do jejich zájmů, jež platí v rámci celního kodexu.

Nizozemský Nejvyšší soud se dále tázal, zda jsou tato základní práva porušena i za situace, kdy celní orgán má možnost obhájit svůj postoj během následující fáze řízení o správním odvolání. Soudní dvůr v této souvislosti zdůraznil cíl sledovaný zásadou dodržování práva na obhajobu a především práva být vyslechnut, tj. zajis-

tit osobě, již je určeno rozhodnutí nepříznivě zasahující do jejího právního postavení, účinnou ochranu. Soudní dvůr proto dospěl k závěru, že pokud vnitrostátní právní úprava neumožňuje adresátům předmětných celních výměrů přiznat v případě, že nedošlo k jejich vyslechnutí před přijetím těchto výměrů, odklad jejich výkonu až do případné nápravy; dotčená základní práva jsou porušena, a to i v případě, že správní orgán může obhájit svůj postoj během následující fáze řízení o správním odvolání.

Ochrana zaměstnanců

Působností Listiny se Soudní dvůr zabýval ve věci **C-198/13 Hernández a další**,[7] a to v kontextu rovnosti před zákonem a výkladu směrnice o ochraně zaměstnanců.[8] Žalobci ve sporu v původním řízení brojili proti svému propuštění ze zaměstnání a španělský soud jim dal za pravdu, když shledal neplatnost propuštění a žalovaným společností uložil, aby svým zaměstnancům uhradily odstupné a mzdy splatné od jejich propuštění, a to i po dobu řízení týkajícího se zpochybnění těchto propuštění. V roce 2010 bylo vyhlášeno, že uvedené společnosti jsou v dočasné platební neschopnosti. Jelikož dotčená společnost odmítla zaměstnancům uhradit částku ve výši odpovídající výši mezd splatných během řízení týkajícího se jejich propuštění, domáhali se tyto zaměstnanci svého práva znovu soudní cestou. Španělské právní předpisy totiž stanoví, že stát vyplácí mzdy splatné po 60. dni následujícím po datu podání žaloby na zpochybnění propuštění pouze v případech, kdy je *propuštění* prohlášeno za *neoprávněné*. Uvedené pravidlo se však neuplatní v případech, kdy je konstatována *neplatnost propuštění*. Španělský soud si proto kladl otázku, zda je třeba toto rozdílné zacházení mezi neoprávněně propuštěnými zaměstnanci a zaměstnanci, kteří byli propuštění neplatně, považovat za zacházení v rozporu s čl. 20 Listiny, jenž stanoví zásadu rovnosti před zákonem. Soudní dvůr se předně zabýval otázkou, zda uvedená problematika spadá do působnosti směrnice o ochraně zaměstnanců a čl. 20 Listiny. SD s odkazem na svou předchozí judikaturu připomněl, že pro určení, zda vnitrostátní opatření spadá pod uplatňování práva Unie ve smyslu čl. 51 odst. 1 Listiny, je kromě dalších skutečností třeba ověřit, (1) zda má dotčená vnitrostátní právní úprava za cíl provádět ustanovení práva Unie, (2) jakou má tato právní úprava povahu a (3) zda sleduje jiné cíle, než které zahrnuje právo Unie, i když může toto právo nepřímo ovlivnit, a (4) zda existuje zvláštní ustanovení práva Unie v této oblasti nebo způsobil ji ovlivnit.

Soudní dvůr přitom shledal, že pokud jde o cíle sledované španělskou právní úpravou, podle údajů obsažených

ve spise a vysvětlení španělské vlády se jeví, že tato právní úprava stanoví režim odpovědnosti španělského státu z titulu „abnormálního fungování“ soudní správy. Za tímto účelem předmětná právní úprava přiznává zaměstnavateli, jestliže délka řízení týkajícího se zpochybnění propuštění přesáhne 60 dní, právo požádat stát o platbu mezd uhrazených po uplynutí 60. pracovního dne následujícího po datu zahájení tohoto řízení. Zaměstnanec pak může v důsledku zákonné subrogace práva, které bylo zřízeno pro zaměstnavatele vůči španělskému státu – požádat přímo stát o zaplacení těchto mezd v případě, že je zaměstnavatel v situaci dočasné platební neschopnosti a uvedené mzdy ještě nevyplatil. Z výše uvedeného tak SD dovodil, že předmětem španělské právní úpravy není uznání pohledávky zaměstnance vyplývající z jeho pracovních poměrů ve smyslu předmětné směrnice o ochraně zaměstnanců, nýbrž uznání práva jiné povahy. Soudní dvůr proto uzavřel, že věc nelze přezkoumat s ohledem na záruky uvedené v čl. 21 Listiny, neboť nespadá pod oblast uplatňování práva Unie.

Právo na azyl

Jistou dávku sebeomezení projevil Soudní dvůr ve věci **C-481/13 *Qurbani***,[9] jež se týkala možnosti zahájit trestní řízení pro trestný čin neoprávněného pobytu a padělání písemných dokumentů proti žadateli o azyl. Pan Qurbani je afgánským státním příslušníkem, který za využití služeb převaděče vstoupil přes Írán a Turecko na území Řecka. V roce 2010 se letecky dopravil do Mnichova s padělaným pákistánským pasem. Vzhledem k tomu, že orgány pověřené kontrolami odhalily na letišti padělaný pas, byl dotyčný zadržen. Pan Qurbani ihned sdělil, že chce požádat o přiznání postavení uprchlíka, přičemž řízení o žádosti o azyl stále probíhá. V roce 2011 státní zastupitelství vydalo návrh na vydání trestního příkazu proti panu Qurbanimu pro shora uvedené trestné činy. Německý soud však shledal, že právo na azyl zakotvené v německé ústavě brání odsouzení dotyčného pro trestné činy neoprávněného pobytu a neoprávněného pobytu bez cestovního pasu, kdežto na trestné činy neoprávněného vstupu a padělání písemných dokumentů se vztahuje důvod pro upuštění od trestního postihu stanovený v čl. 31 Ženevské úmluvy. Státní zastupitelství se proti uvedenému rozhodnutí odvolalo a odvolací soud se následně obrátil s předběžnou otázkou k Soudnímu dvoru, konkrétně se tázal, zda čl. 31 Ženevské úmluvy brání tomu, aby určité osobě mohla být uložena trestní sankce v členském státě, kde žádá o azyl, za trestné činy související s jejím neoprávněným vstupem na území tohoto členského státu.

Soudní dvůr se nejdříve zabýval otázkou své vlastní pravomoci k zodpovězení předmětné otázky. O jejím nedostatku byla přitom přesvědčena nejen německá a nizozemská vláda, ale i Evropská komise. Z ustálené judikatury SD vyplývá, že pravomoc k výkladu v rámci řízení o předběžné otázce podle čl. 267 SFEU se vztahuje pouze na ustanovení, která jsou součástí práva Unie. Soudní dvůr uvedl, že v rámci řízení o předběžné otázce zásadně nemá pravomoc k výkladu mezinárodních smluv uzavřených mezi členskými státy a třetími státy. Pouze v rozsahu, v němž Unie převzala pravomoci, které dosud v oblasti působnosti některé mezinárodní úmluvy, která nebyla uzavřena Uníí, vykonávaly členské státy, a v němž v důsledku toho ustanovení této úmluvy zavazují Unii, má Soudní dvůr pravomoc takovou úmluvu vykládat. V projednávané věci však podle SD platí, že i když v rámci zavedení společného evropského azylového systému bylo přijato několik unijních právních předpisů v oblasti uplatňování Ženevské úmluvy, je nesporné, že si členské státy ponechaly určité pravomoci související s touto oblastí, zejména pokud jde o oblast, na kterou se vztahuje čl. 31 této Úmluvy. Soudní dvůr tudíž nemůže mít pravomoc přímo k podání výkladu čl. 31, ani žádného jiného jejího článku.

Poznámky:

- [1] Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 6. 2014, C-398/12 *M*.
- [2] Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. 7. 2014, C-141/12 a C-372/12 *YS v. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel a Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel v. M, S*.
- [3] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. 10. 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů.
- [4] Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. 6. 2014, C-531/12 *P, Commune de Millau, Société d'économie mixte d'équipement de l'Aveyron (SEMEA) v. Evropská komise*.
- [5] Rozsudek Tribunálu ze dne 19. 9. 2012, T-168/10 a T-572/10, *Komise v. SEMEA a Commune de Millau*.
- [6] Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. 7. 2014, C-129/13 a C-130/13, *Kamino International Logistics BV a Datema Hellmann Worldwide Logistics BV v. Staatssecretaris van Financiën*.
- [7] Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 7. 2014, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández a další v. Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) a další*.
- [8] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/94/ES ze dne 22. 10. 2008 o ochraně zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele.
- [9] Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. 7. 2014, C-481/13, *Mohammad Ferooz Qurbani*.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vzkaz ze Ženevy: korporace k dodržování lidských práv donutíme

Tereza Papoušková

Ačkoliv toho od zasedání Rady OSN pro lidská práva nikdo příliš nečeká, to červnové přece jen překvapilo. Mnohé však nemile, neboť USA či státy Evropské unie, jak se zdá, z přijetí rezoluce zakládající mezinárodní pracovní skupinu pro vypracování mezinárodní smlouvy o lidskoprávních závazcích nadnárodních společností radost zřejmě nemají.

Dobrovolné vs. vynutitelné závazky

Rezoluci, která v Radě zase jednou odkryla ostrou dělící linii mezi tzv. globálním jihem a státy západního světa, předložil již minulý rok Ekvádor a od té doby ji skrze hnutí Treaty Alliance podpořilo na 600 neziskových organizací z celého světa [1]. Ovšem stejně jako se ke hnutí nakonec nepřidala řada významných organizací včetně Amnesty International či Human Rights Watch, ani významné světové mocnosti rezoluci, která byla přijata nejistými 20 hlasy z celkových 47 hlasů, nepodpořily. USA a Evropská unie, kde většina nadnárodních korporací sídlí, svůj odmítavý postoj vůči rezoluci, kterou lze považovat za první krůček na cestě k vytvoření vynutitelných lidskoprávních závazků korporací, odůvodnily obavou z praktické nerealizovatelnosti takového cíle a především pak z možného odvrácení pozornosti od již existujícího mechanismu. Tím jsou Obecné zásady v oblasti podnikání přijaté Radou v roce 2011, které společně, jež chtějí minimalizovat negativní lidskoprávní dopady své činnosti, nabízí celou řadu doporučení [2].

Nicméně právě v dobrovolnosti implementování zásad ze strany obchodních společností vidí obháječi myšlenky právně závazné mezinárodní smlouvy problém. Ačkoliv tedy zastánci nutnosti právního biče v rámci zasedání Rady bez hlasování při-

jali i rezoluci vyzývající státy k vytvoření národního akčního plánu k propagování a prosazování Obecných zásad [3], v efektivitu tohoto nástroje zřejmě nevěří. A „Západ“ zase nevěří v efektivitu smlouvy, která by se měla vztahovat jen na nadnárodní korporace či společnosti působící v cizině a v jejímž důsledku by tak například zodpovědnost za následky katastrofy, jako byla ta v bangladéšském Rana Plaza, při níž ve zřícených továrnách zahynulo přes 1000 lidí, nesly za neexistence relevantní vnitrostátní legislativy výhradně společnosti zahraniční.

„Západ“ proti všem

Celý spor lze vnímat přinejmenším ze dvou úhlů pohledu. Na jednu stranu je jistě možné odmítavý postoj USA a států Evropské unie vnímat jako nepřímé podporování pochybných praktik korporací, které hrají významnou roli v hospodářství těchto zemí. Na stranu druhou ovšem může jít o pozorovatelný dění v Radě dobře známou taktiku států s horší mírou dodržování lidských práv, pomocí níž se snaží zdiskreditovat ostatní. Tato taktika spočívá v navržení rezoluce, jejíž znění se sice snaží vyvolat pocit, že ji prostě nelze neschválit, je ovšem současně často nicneřikající či značně kryptické. Zářným příkladem této taktiky je rezoluce o ochraně rodiny, jejíž neschválení „Západem“ je sice na první pohled prapodivné, ale při vědomí toho, že jde o zástěrku kritiky sexuálních menšin, se již tak zvláštní nezdá.

Sídlo OSN v Ženevě, zdroj: Wiki.

Nicméně důležitější než pátrat po skutečných důvodech předložení rezoluce, která znovu probouzí debatu o podstatě „umělých“ a dlouho a s ohromnými prostředky žijících osob - korporací - a o jejich morálních závazcích, je ptát se, zda přece jen není třeba přestat se na svět dívat skrze paradigma národních států. A pokud ano, zda by novým klíčovými aktéry neměly být uloženy náležité povinnosti. A konečně pak, zda by jim neměla být přiznána i práva.

Zvl. zmocněnec OSN John Ruggie, zdroj: OSN

Poznámky:

[1] Více o hnutí a seznam jeho podporovatelů najdete na <http://www.treatymovement.com/>.

[2] Více o Obecných zásadách a dalších existujících lidskoprávních standardech v podnikání viz úvodní text k tématu byznys a lidská práva v Bulletinu 2/2013.

[3] Takový plán dle příručky k jeho vytvoření publikované Dánským institutem pro lidská práva a Mezinárodním kulatým stolem pro odpovědnost korporací doposud přijaly jen Dánsko, Nizozemsko a Velká Británie. Více viz <http://bit.ly/1ld6QdW>.

Zdroje:

Ruggie, John. 2014. *The Past as Prologue? A Moment of Truth for UN Business and Human Rights Treaty*, (<http://bit.ly/1n2Khs6>).

Human Rights Council. 2014. *A/HRC/26/L.22/Rev.1: Elaboration of an international legally binding instrument on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights*, (<http://bit.ly/1rFZtzz>).

Human Rights Council. 2014. *A/HRC/26/L.1. Human rights and transnational corporations and other business enterprises*, (<http://bit.ly/1s455ET>).

Taktika „naming and shaming“ v praxi

Petr Suchánek

Sněmovna reprezentantů Spojených států amerických projedná návrh na změnu názvu ulice, v níž sídlí čínská ambasáda ve Washingtonu D. C., na Liu Xiaobo Plaza. Liou Siao-po (v anglickém přepisu Liu Xiaobo) je čínský disident a laureát Nobelovy ceny míru z roku 2010, který si momentálně odpykává v Číně trest odnětí svobody. Jedenáct let vězení mu přineslo spoluautorství Charty 08, volající po demokratizaci čínské společnosti a demontování vlády jedné strany.

Nebude to poprvé, co Sněmovna reprezentantů projedná takový návrh. V roce 1984 byla adresa sovětské ambasády ve Washingtonu změněna na Andrei Sakharov Plaza podle disidenta Andreje Sacharova. Sacharov byl tehdy spolu s manželkou vypovězen z Moskvy do Gorkého (v současnosti Nižnij Novgorod) a držel hladovku na podporu své manželky, již bylo zakázáno vycestovat ze Sovětského svazu za účelem srdeční operace. Přejmenování sídla ambasády mělo SSSR při jakékoliv komunikaci s ambasádou neustále připomínat nepohodlného protivníka a upozornit na skutečnost, že Spojené státy mají na zřeteli sovětskou lidskoprávní politiku. Michail Gorbačov brzy potom dovolil Sacharovově manželce vycestovat a posléze oběma i návrat do Moskvy.

Protest za propuštění Liu Siao-po, zdroj: Wiki.

V případě Sacharova taktika nazvaná „naming and shaming“ zafungovala. Kritici současného návrhu poukazují, že současná Čína není Sovětský svaz a symbolické gesto k propuštění Liou Siao-po nepovede. Výsledkem bude pouze zhoršení vztahů obou zemí. Zpravodajský server Foreign Policy upozornil, že symbolická rovina přejmenování je zde zásadní [1]. Projevuje nevoli spolupracovat se státy, které porušují lidská práva svých občanů. Pokud totiž státy nemají důvěru k vlastním občanům, jak mohou očekávat důvěru ostatních států?

Ať už bude konkrétní dopad přejmenování sídla čínské ambasády jakýkoliv, jméno Liou Siao-po se díky němu dostane na titulní strany světových novin a zvýší zájem o problematiku čínského disidentství. Rovněž mu nelze upřít zdravou dávku černého humoru. Čínskou ambasádou také celá akce nemusí skončit. David Keyes, výkonný ředitel organizace Advancing Human Rights, již na podzim roku 2013 vznesl návrh opět přejmenovat sídlo ruské ambasády podle Sergeje Magnitského, bojovníka za lidská práva, který zemřel v roce 2009 v ruském vězení [2]. Keyes vyzval k podobným krokům i vůči všem ostatním zemím, v jejichž věznicích nalezneme vězně svědomí. Hned za Ruskem by na jeho seznamu figuroval Írán, který však v USA už 35 let ambasádu nemá. Pochodeň tedy budou muset převzít jiné demokratické státy.

Blog Sinosphere na serveru New York Times informoval o reakci některých čínských občanů na předmětný návrh. Peking by podle nich mohl na oplátku změnit sídlo americké ambasády na ulici Mučených vězňů nebo Snowdenovu ulici [3]. Těžko říct, jak by na takový krok reagovaly Spojené státy. Reakci Číny na navrhované přejmenování však známe. Čínské ministerstvo zahraničí označilo návrh za frašku a pokus pošpinit Čínu. Podle autora citovaného článku ze serveru Foreign Policy je taková reakce znamením, že navrhovatelé uhodili hřebíček na hlavičku. Kdo jiný, než diktátorské režimy úzkostlivě dbající o svoji image by měly s podobným přejmenováním problém?

Poznámky:

[1] Foreign Policy, The Power of Naming and Shaming, 5. 8. 2013, (http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/08/05/the_power_of_naming_and_shaming).

[2] The Daily Beast, Magnitsky Plaza? Let's Rename the Streets Outside Dictators' Embassies, 4. 11. 2013, (<http://www.thedailybeast.com/articles/2013/11/04/magnitsky-plaza-let-s-rename-the-streets-outside-dictators-embassies.html>).

[3] Sinosphere, To: Chinese Embassy, United States; Address: No. 1 Liu Xiaobo Plaza, 25. 6. 2014 (http://sinosphere.blogs.nytimes.com/2014/06/25/to-chinese-embassy-united-states-address-no-1-liu-xiaobo-plaza/?_php=true&_type=blogs&_php=true&_type=blogs&_r=1).

4) Česká republika a lidská práva

Česká republika ve Štrasburku utřžila očekávanou porážku

Ladislav Vyhnánek

Zatímco pro hráče fotbalu či hokeje je léto každoročně dobou více či méně zaslouženého odpočinku po náročné sezóně a později fyzického drilu v letní přípravě, soudní zápolení neustává (alespoň tedy formálně) ani v době prázdnin. I v předchozích měsících se tak zástupci České republiky mohli poměřit se stěžovateli před Evropským soudem pro lidská práva; ačkoliv nechceme předbíhat, musíme konstatovat, že výsledek střetnutí, o němž stručně referujeme, byl jasný již dopředu.

Na začátku července totiž ESLP rozhodl [1] v jedné z nejdelších a nejmedializovanějších polistopadových kauz – ve věci pronajímatelů domů, kteří se cítili být dotčeni regulací nájemného. Vzhledem k historii celého případu, a zejména s přihlédnutím k několika rozhodnutím Ústavního soudu v posledních 10 letech, jen těžko někdo mohl očekávat, že výrok rozsudku ESLP nevysloví porušení práva na pokojné užívání majetku podle čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

K pochopení toho, co a proč vlastně ESLP řekl, jistě pomůže alespoň stručná rekapitulace případu. Stížnost, jak jsme již naznačili, podali stěžovatelé, kteří tvrdili, že regulací nájemného bylo zasaženo do jejich základních majetkových práv. Kuriózní je, že již v roce 2000 označil Ústavní soud český systém regulace nájemného za rozporný s úpravou práva na pokojné užívání majetku obsaženou v Dodatkovém protokolu [2], avšak svižné řešení tohoto problému tím nepřinesl. Stěžovatele před ESLP lze v podstatě rozdělit do dvou skupin. Jedni se nejprve – každý zvlášť, jejich věci byly spojeny až před ESLP – v letech 2004 až 2005 počali před českými soudy domáhat náhrady škody po státu, přičemž tvrdili, že se Parlament dopustil nesprávného úředního postupu tím, že nedereguloval nájemné. Tomuto jejich přesvědčení posléze nahrál i další nález Ústavního soudu Pl. ÚS 20/05 [3], podle kterého Parlament skutečně svou nečinností zapříčinil protiprávní (ba protiústavní) stav. Podle obecných soudů však nečinnost zákonodárce není „nesprávným úředním postupem“ ve smyslu zákona o odpovědnosti státu [4]. Druhá skupina se pak neúspěšně domáhala zvýšeného nájemného přímo po svých nájemnicích. Rozdílnému postupu stěžovatelů se přitom šlo jen těžko divit; jakkoliv totiž bylo poměrně brzy jasné, že nečinnost Parlamentu protiústavní je a že majetková újma vlastníkům domů vzniká, procesní situace byla eufemisticky řečeno chaotická. Sporné tak zejména zůstávalo,

jaká byla právní povaha nároku, který pronajímatelům vznikl, vůči komu by měli žalobu podat, případně za jaké období. Dlužno přiznat, že české soudy do problému příliš světla nevnášely. Obecné soudy v době, kdy „naši“ stěžovatelé své návrhy podávali, jim většinou nevyhovovaly, ať už byly žaloby formulovány jakkoliv a ani Ústavní soud ve věci příliš jasno neměl. Až stanoviskem pléna Pl. ÚS-st. 27/09 [5] Ústavní soud alespoň některé otázky zodpověděl. Konstatoval přitom, že nárok vlastníků domů má v podstatě dvě složky – obecné soudy mohou rozhodovat o žalobách o zvýšení nájemného za období od podání žaloby do konce roku 2006 a kromě toho se vlastníci mohou domáhat náhrady za nucené omezení vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny přímo po státu. [6]

Úloha ESLP byla tudíž ulehčena tím, že Ústavní opakovaně uznal, že Česká republika, ať již prostřednictvím Parlamentu či soudů, porušila práva některých vlastníků domů na pokojné užívání majetku. ESLP tak v podstatě stačilo v odůvodnění rekapitulovat vývoj celé kauzy a její výsledek z této rekapitulace více méně bez nutnosti další argumentace vyplynul (srov. zejména odst. 117 až 127 rozsudku). České republice nepomohla ani procesní námitka, podle níž měli stěžovatelé vyčerpat nové (či možná spíše nově a o něco jasněji definované) opravné prostředky, které se jim de facto zpřístupnily po přijetí stanoviska pléna Ústavního soudu. Tuto námitku soud odmítl zejména s ohledem na poměrně krátký rozestup mezi přijetím stanoviska a podáním stížnosti.

Poznámky:

[1] Rozsudek ESLP ze dne 3. 7. 2014 *R & L, s. r. o., a ostatní proti ČR*, stížnosti č. 37926/05, 25784/09, 36002/09, 44410/09 a 65546/09.

[2] Nález sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 ze dne 21. 6. 2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.).

[3] Nález sp. zn. Pl. ÚS 20/05 ze dne 28. 2. 2006 (N 47/40 SbNU 389; 252/2006 Sb.).

[4] Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

[5] Stanovisko pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 27/09 ze dne 28. 4. 2009 (ST 27/53 SbNU 885; 136/2009 Sb.).

[6] Otevřená – a současně velmi problematická – zůstala např. otázka promlčení těchto nároků, především tedy nároku proti státu. Obecné soudy se nyní potýkají zejména s otázkou, kdy taková promlčecí doba začíná běžet, a zda v určitých případech nemůže být námitka promlčení vznesená státem v rozporu s dobrými mravy.

Žonglování Ústavního soudu s diskriminačními testy

Lenka Pičová

Na sklonku července vydal Ústavní soud nález, týkající se slevy na dani pro pracující důchodce.[1] Rozhodnutí věnovala média poměrně dost pozornosti a komentovala jej jak pochvalně, tak i s despektem. V souvislosti s nálezem se tak na stránkách novin opět diskutovalo o roli Ústavního soudu, soudním aktivismu či pozici předsedy Ústavního soudu Pavla Rychetského, jenž byl v dané věci soudcem zpravodajem. [2] Skoro bez povšimnutí však zůstalo rozsáhlé odůvodnění nálezu, v němž jsou více či méně přesvědčivě použity různé testy a standardy přezkumu ústavnosti. Kromě judikatorních stálic jako je test proporcionality se tak v textu pracuje i s diskriminačním testem, respektive jeho různými odnožemi. V judikatuře Ústavního soudu se test přímé diskriminace a jeho modifikovaná verze objevily již v rozhodnutí ve věci kontumačních rozsudků,[3] o němž jsme informovali v únorovém čísle Bulletinu.[4] Zajímavé ovšem je, jakým způsobem byl test diskriminace implantován do uvedeného penzijního nálezu.

Právě v únorovém článku jsme vyslovili naději, že Ústavní soud v budoucnu vyjasní a konsoliduje svůj přístup k diskriminaci, rovnosti a standardizuje používání s tím souvisejících testů. Nynější penzijní nález však mnoho světla do této problematiky nepřináší, ba ji spíše naopak ještě více zamlžuje. Zatímco v nálezem stran kontumačních rozsudků byl použit modifikovaný test přímé diskriminace, označený jako test rovného zacházení, v penzijním nálezem byl opět aplikován původní test přímé diskriminace, jenž vyplývá z předchozí judikatury Ústavního soudu a rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva. Poté, co bylo napadené ustanovení zákona o daních z příjmů shledáno rozporným se zásadou neakcesorické rovnosti, se pustil Ústavní soud do aplikace testu přímé diskriminace. Postup porovnávání přitom působí značně matoucím dojmem, a pokud čtenář očekával vyjasnění některých pojmů a kritérií, činil tak v tomto případě marně. Rozpaky nad metodou odůvodnění konec konců projeví i čtyři disentující soudci.

Text nálezu tak budí spíše dojem toho, že několikrát použité testy mají dodat rozhodnutí *ad hoc* zdánlivou neprůstřelnost, avšak pochybná je návaznost na předchozí judikaturu Ústavního soudu. Je proto škoda, že Ústavní soud se nepokusil o precizování

svých odůvodňovacích technik a spíše současný stav používání svých vlastních testů ještě více zamlžil.

Poznámky:

- [1] Nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13, ze dne 10. 7. 2014.
- [2] Viz např. články Petra Kamborského v Lidových novinách *Penzijní absurdity* (31. 7. 2014) a *Rychetského republika* (4. 8. 2014).
- [3] Nález sp. zn. Pl. ÚS 49/10, ze dne 28. 1. 2014.
- [4] KNOB, Miroslav. *Na Ústavním soudu nediskriminováno?*. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci, č. 2, ročník VI., únor 2014.

Kurz: Základy mezinárodního humanitárního práva

Český červený kříž pořádá ve dnech 17. až 19. října 2014 ve Vyškově ve spolupráci s Vojenskou akademií Vyškov kurz Základy mezinárodního humanitárního práva (MHP).

Vzdělávací program v rozsahu 25 hodin se zaměřením na šíření MHP je určen všem zájemcům o tuto problematiku. Bližší informace jsou k dispozici na http://www.cervenykruz.eu/cz/mhp/pozv_mhp.pdf. Ubytování je zajištěno, účastníci hradí stravu dle svého výběru.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Bazalová – Michaela Kotalíková

Vnitrostátní právo

- Lobotka, A.: Cyberstalking. Státní zastupitelství 4/2014.
- Říčka, R.: Genderová vyváženost v evropských společnostech skrze kvóty – nutnost nebo „absurdita“. Právní obzor 2/2014.
- Vavrušová, L.: Ústavnost české právní úpravy a praxe ve vztahu k domácím porodům. Právní rozhledy 13–14/2014.
- Výborný, Š.: Trestná činnost páchaná na extremistických a nenávistných shromážděních. Státní zastupitelství 4/2014.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Bílková, V.: Mezinárodněprávní aspekty vývoje na Krymu. Jurisprudence 3/2014.
- Čepelka, Č. – Matušinová, A.: Problémy se zařazením zločinu agrese do Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Trestněprávní revue 7–8/2014.
- Evropský soud pro lidská práva: Věc T. M. a C. M. proti Moldavsku (Zákaz ponižujícího a nelidského zacházení a zákaz diskriminace). Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva 3/2014.
- Mazák, J. – Dobrovičová, G. – Orosz, L. – Jánošíková, M.: Odkaz Súdneho dvora EÚ vnútroštátnym súdom o aplikovateľnosti a pôsobnosti Charty základných práv EÚ: Rozsudky vo veciach Äklagaren Fransson a Melloni. Právní obzor 2/2014.

- Nonnemann, F.: Základní analýza rozhodnutí Soudního dvora EU ve věci internetového vyhledávače Google. Právní rozhledy 13–14/2014.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Čechová, V.: GP Briefing: Koho budou bolet na Rusko uvalené sankce?. Global Politics, 20.8.2014.
- Daněk, P.: Běloruská reakce na ukrajinskou krizi. Mezinárodní politika, 4.7.2014.
- Doležal, T., Kratochvíl, P.: Náboženství a evropská integrace: vývoj a současné trendy. Politologická revue. 1/2014.
- Drahekoupil, Š.: Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie. Politologická revue. 1/2014.
- Hlaváček, P.: Kam kráčí quebecký separatismus?. Politologická revue. 1/2014.
- Jelínková, B.: Stane se Podněstří moldavským Krymem?. Mezinárodní politika, 29.7.2014.
- Kurfürst, J.: Východní Evropa mezi hodnotovou vizí a mocenskou revizí. Mezinárodní politika, 10.7.2014.
- Lebduška, M.: Nová ukrajinská elita. Vítězové a poražení Majdanu. Mezinárodní politika, 3.7.2014.
- Martinák, L.: Egyptský coup d'état 2013: předvídatelný důsledek politického vývoje. Politologická revue. 1/2014.
- Plávková, O.: Demokratizačný proces na Slovensku po roku 1989 v očakávaníach verejnosti. Studia Politica Slovaca. 1/2014.

www.centrumlidskaprava.cz